

FACEBOOK, TWITTER VA INSTAGRAM IJTIMOIIY TARMOQLARIDAN MA'LUMOTLARNI TO'PLASH

Hafizov Shukrullo Fayzullo o'g'li

Oripov Asilbek Baxtiyor o'g'li

Saidov Ozodbek Alisher o'g'li

O'ktamov Doston Rustam o'g'li

Muxammad al – Xorazmiy nomidagi TATU talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada Facebook, Twitter va Instagram platformalaridan ma'lumotlarni to'plash jarayoni, uning texnik, huquqiy va axloqiy jihatlari tahlil qilingan. Ijtimoiy tarmoqlarning API interfeyslari orqali ma'lumotlarga kirish, dasturchi hisoblari va autentifikatsiya tokenlari yordamida ma'lumot olish mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, foydalanuvchi roziligi, maxfiylik siyosati, ma'lumotlarni saqlash, qayta ishlash va ulardan foydalanish bo'yicha cheklovlar muhim omil sifatida ko'rib chiqilgan.

Kalt so'zlar: Ijtimoiy tarmoqlar, Facebook, Twitter, Instagram, API, ma'lumot yig'ish, foydalanuvchi roziligi, maxfiylik siyosati, autentifikatsiya, anonimlashtirish, ma'lumotlarni himoya qilish, GDPR, kiberxavfsizlik.

Facebook ma'lumotlar to'plami. Facebookdan ma'lumotlarni to'plash tadqiqot, marketing va turli tahliliy maqsadlar uchun qimmatli ma'lumot manbai hisoblanadi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, Facebook foydalanuvchi maxfiyligini ta'minlash va foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilish uchun ma'lumotlarni yig'ish bo'yicha maxsus siyosat va ko'rsatmalarga ega. Facebook'dan ma'lumotlarni yig'ishda ushbu ko'rsatmalarga rioya qilish va amaldagi qonun va qoidalarga rioya qilish juda muhimdir.

1.1-rasm. Facebook

Xizmat ko'rsatish shartlari va API'lar: Facebook ishlab chiquvchilarga o'z platformasidan ma'lum ma'lumotlarga kirish imkonini beruvchi API (Ilova dasturlash interfeyslari) taqdim etadi. Ushbu API-lardan foydalanganda, Facebookning xizmat ko'rsatish shartlarini, jumladan, ma'lumotlardan foydalanish, saqlash va almashish bo'yicha har qanday cheklovlarni ko'rib chiqish va ularga rioya qilish muhimdir.

Foydalanuvchi roziligi: Facebook foydalanuvchilaridan biron-bir ma'lumot to'plashdan oldin, ularning xabardor qilingan roziligini olish kerak. Bu

foydalanuvchining roziligi asosida aniq kirishlar, ruxsatlar yoki muayyan ma'lumotlarga kirish so'rovlari orqali amalga oshirilishi mumkin. Foydalanuvchi maxfiylikni hurmat qilish va ularning roziligini ta'minlash axloqiy ma'lumotlarni yig'ish amaliyotini saqlash uchun juda muhimdir.

Ma'lumotlarga kirish va ruxsatlar: Facebook foydalanuvchining maxfiylik sozlamalari va ilovangizga berilgan ruxsatlarga qarab turli darajadagi ma'lumotlarga kirish va ruxsatlarni taqdim etadi. Ma'lumot to'plash berilgan ruxsatlar doirasida amalga oshirilishini ta'minlash va foydalanuvchi tomonidan o'rnatilgan har qanday cheklovlar yoki cheklovlarga rioya qilish muhimdir .

Ma'lumotlarni himoya qilish va saqlash: Facebook-dan ma'lumotlarni yig'ishda to'plangan ma'lumotlarni himoya qilish uchun tegishli xavfsizlik choralarini qo'llash muhimdir. Bunga shifrlash, xavfsiz saqlash amaliyoti, kirishni boshqarish vositalari va Yevropa Ittifoqidagi umumiy ma'lumotlarni himoya qilish qoidalari (GDPR) kabi ma'lumotlarni himoya qilish qoidalariga rioya qilish kiradi.

Ma'lumotlardan foydalanish va almashish: Facebookdan to'plangan har qanday ma'lumotlar amaldagi qonun va qoidalarga muvofiq ishlatilishi va baham ko'rilishi kerak. Foydalanuvchi maxfiylikni hurmat qilish va to'plangan ma'lumotlardan faqat mo'ljallangan maqsadlarda foydalanilishini ta'minlash muhim va har qanday almashish yoki oshkor qilish foydalanuvchi kutganlari va qonuniy talablarga javob beradi.

De-identifikatsiya va anonimlashtirish: Yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va saqlashda, iloji bo'lsa, shaxsiy identifikatsiya qilinadigan ma'lumotlarni (PII) olib tashlash uchun ma'lumotlarni identifikatsiya qilish yoki anonimlashtirish tavsiya etiladi. Bu foydalanuvchi maxfiylikni himoya qilishga yordam beradi va maxfiy ma'lumotlarni ruxsatsiz oshkor qilish yoki noto'g'ri ishlatish xavfini kamaytiradi.

Qonunlar va qoidalarga rioya qilish: Facebookdan ma'lumotlarni yig'ish har doim amaldagi qonunlar va qoidalarga, jumladan, ma'lumotlarni himoya qilish qonunlari, shaxsiy daxlsizlik to'g'risidagi qonunlar va ijtimoiy media ma'lumotlarini to'plash va ulardan foydalanishga oid har qanday maxsus qoidalarga muvofiq amalga oshirilishi kerak.

Facebook siyosati va yo'riqnomalari bilan yangilanib turish muhim, chunki ular vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin. Facebook ishlab chiqaruvchisi hujjatlari bilan maslahatlashish va yuridik maslahat olish Facebookdan ma'lumotlarni yig'ishda platforma qoidalari va qoidalariga rioya qilishni ta'minlashga yordam beradi.

Twitter ma'lumotlarini to'plash. Twitterdan ma'lumotlarni to'plash tadqiqot, his-tuyg'ularni tahlil qilish, marketing va boshqa tahliliy maqsadlar uchun qimmatli tushunchalarni berishi mumkin. Biroq, muvofiqlikni ta'minlash va foydalanuvchi maxfiylikni hurmat qilish uchun Twitterning ma'lumotlarni yig'ish bo'yicha

siyosatlarini va yo'riqnomalaridan xabardor bo'lish muhimdir. Twitterdan ma'lumot to'plashda, bu yerda bir nechta asosiy fikrlar mavjud:

1.2-rasm. Twitter

Twitter API: Twitter ishlab chiquvchilarga platformadan ma'lumotlarga kirish va olish imkonini beruvchi API (Ilovalarni dasturlash interfeyslari) bilan ta'minlaydi. Ma'lumot to'plashdan oldin Twitter'ning API xizmat ko'rsatish shartlarini, jumladan har qanday cheklovlar, tarif cheklovlari va ma'lumotlardan foydalanish bo'yicha ko'rsatmalarni ko'rib chiqish va ularga rioya qilish juda muhimdir.

Dasturchi hisobi va kirish tokenlari: Twitter API'siga kirish va ma'lumotlarni to'plash uchun ishlab chiquvchilar Twitter Developer hisobini yaratishlari va tegishli kirish tokenlarini olishlari kerak. Ushbu tokenlar autentifikatsiya va avtorizatsiya maqsadlari uchun ishlatiladi va muayyan ilovalar va ular bilan bog'liq ma'lumotlardan foydalanish ruxsatnomalari bilan bog'lanadi.

Foydalanuvchi roziligi: Twitterdan ma'lumotlarni yig'ishda foydalanuvchi maxfiyligini hurmat qilish va xabardor roziligini olish juda muhim. Foydalanuvchilar o'z ma'lumotlari to'planayotgani va foydalanilayotganidan xabardor bo'lishiga ishonch hosil qiling va ma'lumotlarni to'plash maqsadi va hajmi haqida aniq tushuntirishlar berishni o'ylab ko'ring. Rozilik va foydalanuvchi huquqlariga oid amaldagi maxfiylik qonunlari va qoidalariga rioya qiling.

Ma'lumotlardan foydalanish va cheklovlar: Twitter API-da ma'lumotlardan foydalanish bo'yicha maxsus ko'rsatmalar va cheklovlar mavjud. Ushbu ko'rsatmalarni, jumladan, ma'lumotlarni saqlash, qayta taqsimlash va foydalanuvchining maxfiy yoki shaxsiy ma'lumotlari kabi ma'lum turdagi ma'lumotlardan foydalanish cheklovlarini tushunib oling va ularga rioya qiling.

Filtrlash va filtrlash parametrlari: Twitter'ning API'si kalit so'zlar, hashtaglar, geolokatsiya, foydalanuvchi profillari va boshqalar kabi turli parametrlar asosida ma'lumotlarni filtrlash imkonini beradi. Tegishli ma'lumotlarni to'plash uchun foydalanuvchi maxfiyligini hurmat qilish va ortiqcha yoki keraksiz ma'lumotlarni to'plashdan qochish uchun tegishli filtrlash parametrlaridan foydalaning.

Ma'lumotlarni saqlash va saqlash: To'plangan ma'lumotlarni himoya qilish va ma'lumotlarni himoya qilish qoidalariga rioya qilishni ta'minlash uchun tegishli xavfsizlik choralarini ko'ring. Shifrlash, xavfsiz saqlash amaliyoti, kirishni boshqarish vositalari va tegishli ma'lumotlarni saqlash siyosatini qo'llang.

Anonimlashtirish va identifikatsiyadan chiqarish: iloji boricha shaxsiy identifikatsiya qilinadigan ma'lumotlarni (PII) olib tashlash uchun to'plangan

Twitter ma'lumotlarini identifikatsiya qilish yoki anonimlashtirishni ko'rib chiqing. Bu foydalanuvchi maxfiyligini himoya qilishga va maxfiy ma'lumotlarni ruxsatsiz oshkor qilish yoki noto'g'ri ishlatish xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Qonunlar va qoidalarga muvofiqligi: Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni amaldagi qonunlar va qoidalarga, jumladan, ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi qonunlar, maxfiylik to'g'risidagi qonunlar va ijtimoiy media ma'lumotlarini to'plash va ulardan foydalanishni tartibga soluvchi har qanday maxsus qoidalarga muvofiqligini ta'minlash.

Instagram ma'lumotlar to'plami. Instagramdan ma'lumotlarni to'plash tadqiqot, marketing va turli xil tahliliy maqsadlar uchun qimmatli tushunchalarni berishi mumkin. Biroq, muvofiqlikni ta'minlash, foydalanuvchi maxfiyligini hurmat qilish va axloqiy amaliyotlarni saqlash uchun Instagramning ma'lumotlar to'plash bo'yicha siyosatlari va ko'rsatmalarini tushunish va ularga rioya qilish juda muhimdir. Instagramdan ma'lumotlarni yig'ishda quyidagi fikrlarni hisobga olish kerak:

1.3-rasm. Instagram

Instagram API: Instagram ishlab chiquvchilarga platformadan ma'lumotlarga kirish va olish imkonini beruvchi API (Ilova dasturlash interfeysi) ni taqdim etadi. Instagramning API xizmat ko'rsatish shartlarini, jumladan har qanday cheklovlar, tarif cheklovlari va ma'lumotlardan foydalanish bo'yicha ko'rsatmalarni ko'rib chiqish va ularga rioya qilish talab etiladi.

Dasturchi hisobi va kirish tokenlari: Instagram API'siga kirish va ma'lumotlarni to'plash uchun ishlab chiquvchilar Instagram Developer hisob qaydnomasini yaratishlari va tegishli kirish tokenlarini olishlari kerak. Ushbu tokenlar autentifikatsiya va avtorizatsiya maqsadlari uchun ishlatiladi va muayyan ilovalar va ularning ma'lumotlardan foydalanish ruxsatlari bilan bog'lanadi.

Foydalanuvchi roziligi: Instagram foydalanuvchilari ma'lumotlarini yig'ishdan oldin ulardan xabardor roziligi olinadi. Foydalanuvchilar o'z ma'lumotlari to'planayotgani va foydalanilayotganidan xabardor bo'lishiga ishonch hosil qilib va ma'lumotlarni to'plash maqsadi va hajmi haqida aniq tushuntirishlar beriladi. Rozilik va foydalanuvchi huquqlariga oid amaldagi maxfiylik qonunlari va qoidalariga rioya qilinishi talab etiladi.

Ma'lumotlardan foydalanish va cheklovlar: Instagramning ma'lumotlardan foydalanish bo'yicha ko'rsatmalari va ma'lumotlarni saqlash, qayta taqsimlash yoki ma'lum turdagi ma'lumotlardan foydalanish bo'yicha har qanday cheklovlar bilan tanishib chiqiladi. Ushbu ko'rsatmalarga rioya qilish va to'plangan ma'lumotlar Instagram siyosatiga muvofiq ishlatilishiga ishonch hosil qilinadi.

Filtrlash va API parametrlari: Instagram API tomonidan taqdim etilgan tegishli filtrlash parametrlaridan foydalanuvchi maxfiyligini hurmat qilgan holda tegishli ma'lumotlarni to'plash uchun foydalaniladi. Bunga hashtaglar, joylashuv, foydalanuvchi profillari yoki boshqa tegishli parametrlar asosida filtrlash kiradi.

Ma'lumotlarni saqlash: To'plangan ma'lumotlarni himoya qilish va ma'lumotlarni himoya qilish qoidalariga rioya qilish uchun xavfsizlik choralari ko'riladi. Shifrlash, xavfsiz saqlash amaliyoti, kirishni boshqarish vositalari va ma'lumotlarni saqlashning tegishli siyosatlaridan foydalaniladi.

Anonimlashtirish va identifikatsiyadan chiqarish: Iloji boricha shaxsiy identifikatsiya qilinadigan ma'lumotlarni (PII) olib tashlash uchun to'plangan Instagram ma'lumotlarini identifikatsiya qilish yoki anonimlashtirish hisoblanadi. Bu foydalanuvchi maxfiyligini himoya qilishga yordam beradi va maxfiy ma'lumotlarni ruxsatsiz oshkor qilish yoki noto'g'ri ishlatish xavfini kamaytiradi.

Qonunlar va qoidalarga muvofiqligi: Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni amaldagi qonunlar va qoidalarga, jumladan, ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi qonunlar, maxfiylik to'g'risidagi qonunlar va ijtimoiy media ma'lumotlarini to'plash va ulardan foydalanishni tartibga soluvchi har qanday maxsus qoidalarga muvofiqligini ta'minlash.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Facebook, Twitter va Instagram platformalaridan ma'lumotlarni yig'ish tadqiqot va tahliliy maqsadlar uchun muhim axborot manbai hisoblanadi. Biroq bu jarayon qat'iy ravishda platforma siyosatlari, API xizmat ko'rsatish shartlari hamda amaldagi qonunchilik talablariga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

Foydalanuvchi roziligini olish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, anonimlashtirish va xavfsiz saqlash mexanizmlarini qo'llash mas'uliyatli ma'lumot yig'ishning asosiy shartlaridan biridir. Shuningdek, ijtimoiy media ma'lumotlari bilan ishlashda axloqiy tamoyillarga rioya qilish raqamli muhitda ishonch va xavfsizlikni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Castells, M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers, 2010.

2. Boyd, D., Ellison, N. Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication, 2007.
3. Wasserman, S., Faust, K. Social Network Analysis: Methods and Applications. Cambridge University Press, 1994.
4. Kaplan, A.M., Haenlein, M. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. Business Horizons, 2010.
5. O'zbekiston Respublikasi "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni.
6. O'zbekiston Respublikasi "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni.